

Zoran Hercigonja, prof.
Imbriovec Jalžabetski 45c
42203 Jalžabet
zoran.hercigonja@gmail.com

Primljeno/Received: 1.9.2016.
Prihvaćeno/Accepted: 21.5.2017.
Esej
Essay

UDK 1Parmenid
111.1(38)

O VJEČNOSTI I PROBLEMU RAJA – RAZMATRANJE KROZ PARMENIDOV PRIVID BIĆA I NEBIĆA

Sažetak: Čovjekovo neprestano lutanje za smislom života dovodi ga do jedinoga smislenog i koliko-toliko razumnog odgovora: smisao života je postići vječnost i raj nebeski. Raj (neki oblik tog raja, neko individualno, subjektivno mjesto za koje se čovjek zalaže, kojem čovjek teži, mjesto sa svim mogućim užicima, blagostanjem i blagodati) cilj je kojem čovjek teži i žudi cijelog života pateći se i mučki trpeći zemaljski život; raj je mjesto blaženstava i vječne bezbrižnosti. Sve izvan toga je neprihvatljivo, isuviše nisko i isprazno. Čovjek lakše trpi bič maćehe zemlje kada zna da je kraj njegova puta zapravo prag raja nebeskog u bilo kojemu njegovu obliku, neovisno o društvenomu i nacionalno-religijskom poimanju koncepta raja.

1. Raj i vječnost trenutka-Parmenidovo ustoličenje vječnosti bića

Raj i vječnost trenutka, vječnost koja ne protječe, bezvremena i bezbrižna vječnost. Stoga je smisao ljudskog života usidrenje, sretni smještaj u vječnosti, koja će nam biti sretna, čiji će nam sjaj osvjetljavati sjene smrti i tame. Čovjek žudi za postizanjem obilja vječnosti i rajskih ljepota naivno, kao dijete, vođen obmanom i strašću. Čovjek se nikad nije zapitao: Što je to vječnost?, Što je smisao raja; postoji li uopće raj? Kako zapravo izgleda vječnost, što ona podrazumijeva pod svojim „vječnim“? Čovjek ne dohvaća koliko vječnost može biti naporna i zamorna. Bi li doista čovjek htio proboraviti u vječnosti da joj znade pravu prirodu i narav? Vječni život je besmislica onih koji uopće ne shvaćaju što je vječnost ni to da oni kao subjekt nisu spremni za vječnost. Život označava kretanje, nestalnost, dinamiku, dok beživotna vječnost postaje vječna dosada, muka, trpljenje i podnošenje tjeskobe izazvane tim vječitim nezbivanjem, tom

neprestanom statičnošću i konstantnošću trenutka. Vječnost je trenutak bez protjecanja, bez toka i tijeka, nijemi trenutak bez ikakvih događanja kao kakvo gluho i tupo doba bez doživljaja i osjeta. Tupa vječnost je neizdrživa za čovjeka koji joj tako glupo i sumanuto žudi. Vječnost je postojanje bez ikakvih osjeta i doživljaja; vječnost je pakao neizvjesnosti jer ne znaš što se događa, jer ne možeš naslutiti što će se dogoditi, što će biti; sve je konstantno i nepromjenjivo, tupo i gluho bez akcije i reakcije, bez uzroka i posljedice. Doživljaji ostavljaju trag na čovjeku, potresaju ga, stvaraju razne mogućnosti budućeg doživljavanja. Svaki oblik života bez doživljaja nezamisliv je, mlak i beživotan. U vječnosti nema podražaja ni reakcije; vječnost je nijema i tupa kao tamnica. Kada bismo čovjeka zatvorili u samicu na samo sedam dana, on bi bio potpuno dezorijentiran u vremenu i prostoru; on ne bi znao je li dan ili noć, jutro ili večer, a kamoli koji je dan i koliko je sati i to bi ga užasno frustriralo i bacilo u depresiju; čovjek bi ponovno trpio. Čovjek u sebi nema unutarnji sat koji bi otkucavao vrijeme; njemu je potrebno kretanje i protjecanje koje može doživjeti osjetilima kako bi se mogao orijentirati i snalaziti.

Čovjeku je bitno biti svjestan okoline i prostora oko sebe, moći dohvatiti umom i riječju okoliš te okruženje. Čovjeku je bitna interakcija, događanje, odvijanje, protjecanje trenutka jer tek tada on ima osjećaj za stvarnost. Da se čovjeka zatvori na samo jedan dan u samicu, on bi potpuno poludio i udarao glavom o zid tražeći jeku, odgovor, tražeći neki podražaj koji će ga smiriti i vratiti njemu samome. Vječnost nije takva; vječnost nema nikakvog odaziva; vječnost je neprirodna za čovjeka koji žudi za dinamikom, promjenama, protjecanjem, interakcijom. Čovjek u vječnosti nema osjećaj za prostorno i vremensko jer vječnost je „nigdjezemska“, negira i prostor i vrijeme i sve prostorno-vremenske odnose i veze, neka točka svemira u kojem je sve gluho i otupjelo. Mjesto gdje sve jednostavno stoji, gdje ništa ne protječe, nema zbivanja, gdje nema ničeg što bi čovjeka zaokupilo i pokrenulo. Vječnost je vječna sadašnjost, nedorečena i nedovršena opetovana sadašnjost koja ne mjeri prolaznost koja je osnovni temelj stvaranja kretanja i interakcije s bićima, osnovni mehanizam pokretanja svega. Nijema vječnost znači da se ništa ne događa, da je sve onako kako je bilo prvog trenutka. Ako nema vremena, nema ni protjecanja, a s time nema nikakvog trenja, događanja koje bi pružalo čovjeku osjećaj vitalnosti. Ako ne postoji proces djelovanja vremenskog protjecanja, ne postoji ni čovjekov doživljaj stvarnosti i svega oko sebe (drugih ljudi i okoline).

Ako čovjek ne ostvari doživljaj drugoga čovjeka ili nekoga drugog objekta okoline, kako taj isti čovjek može poimati i prepoznati taj objekt ili drugog čovjeka na koji je bio fokusiran? Sama misao je proizvod vremena. Misao je proizvod trojedinstva vremena. Misao je zasnovana jučer (u prošlosti) na temelju proživljenog iskustva ili prošlog događaja. Ona nam u sadašnjosti daje temelj za djelovanje, sidro za poduzimanje akcija i aktivnosti te postizanja rezultata ili dosizanja postavljenih ciljeva. Ujedno, ona je i smjernica za postavljanje novih ciljeva djelovanja u budućnosti. Ako ne postoji vremenski koncept u vječnosti, ne postoji čovjekova vitalnost misli i uopće funkcionalnost čovjeka u bilo kojem pogledu. Čovjek je trom, obamro

i tup na bilo što iz okoline. Zbog nepostojanja vremenskog sklada i kontinuiteta protjecanja, zbog nedogađanja, ne postoji ni samosvijest ni reakcija. Ako ne postoji svijest o samome sebi, o svojem vlastitom postojanju i smještenosti u okviru realiteta, gubi se osnova za misao, naklonost i djelovanje. Čovjek je uplašen (osjeća se ugroženo) ako ne osjeti neprestano gibanje i kretanje, elasticizam u neprestanom skupljanju i rastezanju. Čovjeku je potreban motiv, potreba da bude motiviran, izazvan na neku akciju, da bude potaknut nekim vanjskim promjenjivim podražajem koji ga potiče na akciju. Vječnost izravno guši čovjekov motiv, motiviranost, ona mu ne da, da osjeti i doživi; ona mu ne da, da ga nešto potakne i digne s njegova mjesta te pokrene u neko zbivanje te zbog nje on ne može podnositi kutak vječnosti.

Njemu je nezamislivo neprestano gledati ista obličja koja su bez promjene, bez ijedne kapi protjecanja; njemu je nepodnošljivo i gadljivo buljiti u nepromjenjive oblike; njega izluđuje to što ne može unutarnjim osjetom i predodžbom dohvatiti vrijeme i prostor, stvoriti osjećaj protjecanja koji je utkan u njega samoga. Čovjek je tužan i depresivan u vječnosti jer ne osjeća i nema kontrole nad samim sobom.

2. Bijeg od sebe – bijeg od vječnosti

Vječnost udaljava čovjeka od njega samoga, ona doslovno briše njegovo postojanje, osjećaj za njegovu stvarnost! Vječnost je neizvjesnost, golo postojanje bez trojedinstva vremena (prošlosti, sadašnjosti i budućnosti), bez mentalne smetnje, iščekivanja, bez ikakvog mentalnog napora, bez pozitivne (pokretačke) frustracije. Čovjek je rob u vječnosti! Njemu je prirodno sklonište narušeno. On jasno treba mentalnu smetnju (određeni oblik frustracije) koja će ga potaknuti na razmišljanje, na zbivanje, na događanje, na poduzimanje mnoštva akcija jer on potvrđuje svoj bitak i svjestan je svojeg postojanja samo ako ima odaziv okoline, ako se nešto oko njega zbiva u određenom protjecanju. Čovjek je *cogito ergo sum* – mislim, dakle jesam; čovjeku je potreban mentalni grč jer on jedini razlikuje mrtvaca od žive materije. Čovjek u neizvjesnosti poludi jer se nema čemu nadati, jer ništa ne iščekuje, ne može poimati ni predočiti što ga čeka i što će biti! U vječnosti čovjek je samome sebi nepodnošljiv i suvišan. On nije siguran u stvarnost i vjerodostojnost svoga postojanja. On nije siguran da to nešto što je vidio „jučer“ ili „maloprije“ je stvarno bilo „jučer“ ili „maloprije“ (s naglaskom na to da pojmovi jučer i maloprije ne postoje u vječnosti). On ne može biti siguran ni u kakvo protjecanje ni u koga drugoga koji trpi strahote vječnosti ni u samoga sebe. On ne može ni sumnjati jer mu u vječnosti nije dopušten nikakav mentalni grč, nikakva mentalna smetnja.

Vječnost je neka vrsta ludila i samoće jer je čovjeku teško podnositi bivanje okruženosti vječitom nepromjenjivošću, vječitom dosadom trenutka. Dosada je najveći grijeh koji spopada čovjeka u vječnosti. Čovjek bi lakše podnosio rutinizirane postupke, procese i radnje, nego dosadu vječnosti. Njegova prirodna deformacija, znatiželja, navodi ga da neprestano istražuje

i ruje, da bude aktivan i izvan okvira rutiniziranih procesa i radnji. Vječnost je dosada jer sve je uvijek isto, bez ponavljanja, bez ikakve rutine ili događanja. Čovjeku je dano s neba da bude promjenjiv i dinamičan, relativan, a ne apsolutan. On ljubi sve što je krhko i slabo te gine lako. On želi da nešto zaokuplja njegovu misao, njegov um, bilo kakav mentalni grč ili spoznaja; on želi izbjeći osjećaj dosade, osjećaj u kojem jednostavno ne zna što bi sâm sa sobom; on želi izbjeći osjećaj suvišnosti koji ga spopada samo kada dosada nadvlada njegovu aktivnu svakodnevicu. Zašto je čovjek neprestano zaposlen i zaokupljen mnoštvom stvari, bile one korisne ili beskorisne?

Zato da ne bi morao okusiti depresiju dosade i osjećaja suvišnosti koji će svakako okusiti u paklenoj vatri vječnosti. Vječnost je upravo ta koja sili da se čovjek osjeća besposlenim, bez svrhe i cilja. Vječnost je vječito vegetiranje. Vegetiranje u vječnosti može se shvatiti kao životarenje, neaktivno življenje (pasivan život); živjeti poput biljke bez misli i osjećaja, bez osjećaja protjecanja i ikakvih vanjskih podražaja koji bi poticali na poduzimanje aktivnosti. Vječnost jedino ima smisla ako je sve u stalnoj mijeni, rastače se i ponovno stvara, u novim oblicima i formama, s novim obilježjima, novim subjektima, odnosima, vječna mijena. Tada bi vječnost imala smisla za čovjeka, tada ga ne bi odvodila od njega samog i stvarala osjećaj samoće i nesigurnosti.

3. Razmatranje problema raja kroz sintagmu ako je smisao nekog pitanja dobiti odgovor, koji je onda smisao odgovaranja na to pitanje

Drugi problem jest problem raja nebeskoga i njegove smislenosti. Što bi trebao biti smisao raja? Pružati čovjeku utočište, bezbrižnost, utjehu i vječnu relaksaciju u užicima i slastima od izrabljivačke stvarnosti i mučkog bičevanja maćehe zemlje. No problem predstavlja upravo taj smisao raja. Što kad čovjek uspije dostići raj i prijeći preko praga u obilje utjehe i vječnih užitaka? Kada čovjek dostigne raj, njegov smisao postojanja prestaje. Zar smislenost raja tada ima „smisao“ i svrhu; zar raj može tada postojati kada ispunimo njegov osnovni smisao maloprije naveden? Stvari su jako varljive i čim ih imenujemo i pokušavamo dohvatiti umom ili rukom realnosti, nestane im značenje, potpuno se istope i rastvore; jednostavno prestaju imati smisla, prestaju postojati. Zar nije jednako tako s rajem? Do trenutka do kojeg su naš um, mašta i predodžba zaokupljeni mentalnim grčem i misticizmom raja, do tog trenutka raj postoji u svojoj smislenosti, ali kada jedanput prijeđemo njegov prag, prestane postojati i egzistirati jer bitak tog raja biva zaboravljen; više ne obraćamo pažnju na njega, više se ne bavimo njime jer živimo u njemu, on je u nama, dio nas i kao individualna pojava i fenomen ne postoji; u potpunosti se izgubi u našoj nesvjesnosti; nitko više ne žudi za njim, nitko više psihološke silnice svoga uma ne upire u njega da bi njima opisao taj bitak tu egzistencijalnu stvarnost raja. Dokle god čovjek misli o nekoj stvari, dokle god je ona enigma za njega i nije u stanju prodrijeti u nju,

dokle god je svjestan njezine blizine, dokle god je ovija mislima i središte je njegova mišljenja i svijenosti, dokle god živi u njegovoj mašti, u njegovu poimanju stvarnosti, ona je smisljena i puna smisla jer se čovjek neprestano njome bavi; ona egzistira zahvaljujući svojoj tajnovitosti u koju ne može čovjek probiti. Znatiželja čovjeka tjera da se bavi nečim njemu nepoznatim, da istražuje i biva zaokupljen tim nečim. Dokle god je to u središtu njegova života, njegove svijenosti, bitak raja je postojan i osiguran.

Stvari prestaju imati smisla kada smo u njima, kada smo unutar njih ili su one unutar nas, kada ih više ne zamjećujemo, kada postaju naša rutina, podrazumijevanje kao nešto svakodnevno u upotrebi, nešto sasvim normalno i uobičajeno. Jednostavno ih zapostavimo, prestajemo ih gledati začuđeno sa zanimanjem i interesom kao prvi put kada smo ih oživljavali vlastitim mislima, vlastitim predodžbama i maštali o njima – kada ne vlada više svijest o toj stvari, otkida joj se dio bitka i ona prestaje imati svoj smisao. Isti je slučaj s rajem. Njegov smisao se postupno gubi i istapa u trenutku kada ispunimo sve ono što je smisljeno nudio kao utočište: bezbrižnost, utjehu i vječnu relaksaciju.

Kako raj onda može postojati ako ga nismo svjesni, ako se jednostavno izgubi njegov smisao postojanja ispunjenjem ovih prethodno nabrojanih smislenih cjelina koje mu pružaju smislenu egzistenciju? Primjerice, ako je smisao nekog pitanja dobiti odgovor, koji je onda smisao odgovaranja na to pitanje kada ono gubi smisao i svrhu odgovaranjem na njega samoga!? Bi li bilo smisljeno odgovarati na takvo pitanje, kada u trenutku odgovaranja ono gubi smisao svojeg postojanja i prestaje postojati? Dani odgovor u tom trenutku predstavlja kraj egzistencije tog pitanja, pri čemu ono gubi svrhu i egzistencijalni smisao. Kada jednom odgovorimo na pitanje, ono nas više ne zaokuplja jer znamo odgovor na nj; više nam nije potrebno mozgati o njemu, više nije potrebno da takvo pitanje uopće i postoji, da se iznova postavlja, kad je odgovor na njega očit i ponuđen. Smisao postojanja takvog pitanja je u potpunosti razoren. Bilo bi besmisleno ponovno postavljati takvo pitanje kada je odgovor očit. Svakoj stvari na koju smo dobili odgovor prestaje postojati smisao, a time i ona sama jer više aktivno ne zaokuplja naš um te naše podsvjesne procese i reakcije; mi je nismo više svjesni u onom omjeru u kojem smo je bili dok je bila dio nepoznanice i enigma. Pitanje raja je ozbiljan problem. Raj postoji samo ako smo ga svjesni; njegov smisao postoji tako dugo dokle čovjek ne prijeđe njegov prag i zavali se u slasti koje pruža. Raj postoji tako dugo dokle vjerujemo u njega, kad se jedanput obistin, nestaje mu smisao kao i pitanju na koje smo dali odgovor.

4. Ergo

Vječni život je besmislica onih koji uopće ne shvaćaju što je vječnost, koliko je ona štetna za čovjeka ni činjenicu da on kao subjekt nije spreman za vječnost. Vječnost ima smisla jedino ako je sve u stalnoj mijeni, rastače se i ponovno stvara, u novim oblicima i formama, s novim

obilježjima, novim subjektima, odnosima, vječna mijena. Gluha i nijema vječnost, bezdoživljajna vječnost koja ukida osjet, pošast je koja šteti ljudima, pošast koje se ljudi trebaju otvoreno bojati, a ne obljepljivati je hvalospjevima i nevino srljati u maglu neizvjesnosti i statičnosti u kojoj nema protočnosti, protjecanja i iščekivanja. Raj nema smisla jer svako tko ga postigne i doživi, usmrćuje ga te on gubi smisao kao pitanje na koje smo dali odgovor. Sve što je čovjeku zanimljivo prekida se i prestaje to biti kada se zasiti razina čovjekova oduševljenja izvorom tog zadovoljstva. Ako je smisao tvojeg pitanja dobiti odgovor, koji je smisao odgovaranja na tvoje pitanje? Trebam li uopće odgovoriti na njega kada prestaje postojati u trenutku dobivanja odgovora? Ako dogovorim na njega, ono prestaje biti pitanje, rastvara se i nestaje; više me ne zaokuplja i ne brine. Ono iščezava, njegova egzistencijalna vrijednost bitka pripada zaboravu. Raj nema smisla ako ga ljudsko biće doživi i ostvari. On je jedino smislen ako je pod „staklenim zvonom“ stavljen na promatranje i na zaokupljanje čovjekove mašte ili kao vječno pitanje na koje je zabranjeno dati odgovor.